

I ES VA FER EL MUSEU...

S. ALSINA I VALLS

Ans de parlar dels inicis del Museu de la Ciutat de Badalona, que ara fa cinquanta anys va ser creat, potser valdria més que féssim un recorregut pel temps i ens remuntéssim a aquells primers intents de tenir un museu que recollís d'una manera o altra els materials arqueològics, documentals, històrics o artístics que poguessin rememorar la nostra història al llarg dels segles.

I que parléssim també d'aquell Museu Arqueològic que va crear l'Agrupació Excursionista de Badalona amb les troballes de l'època de dominació romana que anaven posant a la llum les excavacions que es realitzaven al lloc aleshores conegut amb el nom del Clos de la Torre, entre la carretera de la Conreria, el carrer del Temple, la Torre Vella del marquès de Barbarà, la part del darrere de les cases de la carretera general i el col·legi de les monges franciscanes, als inicis del carrer del Temple, terrenys que en aquells temps, anys immediats al 1936, no tenien cap mena d'edificació.

I també que esmentéssim els fons artístics que posseïa l'Ajuntament, fruit de compres o de donacions fetes al llarg dels anys, i, sobretot, d'aquelles exposicions de belles arts que, des de 1942, convocava cada any el Departament municipal de Cultura amb força èxit de participants i de visitants i que representaven per a l'Ajuntament una notable aportació d'obres d'art provinents dels premis que s'atorgaven i també de donacions i d'adquisicions directes.

Les primeres temptatives

Cap a mitjan segle XIX no era un secret per a ningú que sota les cases i els carrers del recinte de Dalt de la Vila, pels voltants del secular temple de Santa Maria, existien múltiples i importants restes de la Baetulo d'antany, que durant els segles de dominació romana havia aconseguit una notable importància entre les poblacions d'aquest sector de la costa de llevant de la Península.

Això va fer que, ja en el decenni 1880/1890, es creés entre la ciutadania estudiantina la voluntat de conservar en un museu propi les restes que s'anessin descobrint d'aquella població de l'antigor. I es va iniciar, en conseqüència, una campanya per tal d'aconseguir la construcció del que hauria de ser el "Museu Biblioteca i Exposició Permanent" del tresor arqueològic i històric de Badalona.

Cap a la meitat d'aquella dècada, concretament a l'octubre del 1886, segons ha explicat en diversos articles l'historiador badaloní Josep Maria Cuyàs Tolosa, es va constituir l'Asociación Badalonesa Museo-Biblioteca, que tot seguit inicià els seus treballs. Va adquirir uns terrenys en l'actual avinguda de Martí Pujol i que aleshores era simplement la riera d'en Folch.

Zona del Clos de la Torre abans de l'inici de les excavacions. La urbanització d'aquest sector va ser aprovada per l'Ajuntament a l'octubre del 1945. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs Tolosa

Aquells terrenys estaven situats entre l'actual carrer d'Anselm Clavé —que llavors, i fins al 1902, era el carrer Nou—, i un altre carrer innominat i que ben aviat, el 1897, va rebre el nom de carrer del Museu, que encara avui conserva, malgrat que allí no hi ha ni hi ha hagut mai cap museu.

La vida d'aquella associació, que s'havia imposat la missió de construir un museu a Badalona, va ser agitada i trista, fins que, inoperant i carregada de deutes, es va veure submergida en processos judicials culminats amb l'embargament i subhasta dels seus béns, l'any 1901. I de l'Asociación Badalonesa Museo-Biblioteca no se'n va parlar mai més.

Les primeres excavacions i el museu de l'Agrupació

No va ser fins força més tard, ja entrats en els anys trenta del segle XX que fa poc que acabem de deixar, quan es torna a parlar d'un museu a Badalona. Fou a conseqüència de les excavacions arqueològiques que es van emprendre l'any 1934 al Clos de la Torre, del qual ja he parlat en el proemi d'aquest treball, terrenys que, des d'aleshores i fins durant molts anys després, van ser coneguts entre els badalonins simplement com "les excavacions".

No obstant això, ja abans, dintre dels actes de la Festa Major del 1933, l'Agrupació Excursionista de Badalona havia inaugurat, al seu local social del carrer de la Costa, un petit museu provisional amb les peces arqueològiques que els seus socis havien anat recollint i aportant. Iniciades les excavacions el 1934, i d'acord amb els resultats que el seu treball anava donant, l'Ajuntament encarregà el projecte de construcció d'un edifici destinat a museu municipal i es creà un Patronat

del Museu de Badalona, també segons ha explicat en diverses ocasions l'historiador Josep M. Cuyàs Tolosa. Però tot això, igual que el treball a les excavacions, quedà truncat amb la Guerra Civil del 1936-1939.

De les excavacions arqueològiques del 1934 al 1936 en va fer un reportatge molt detallat el qui va ser el seu impulsor i director, Joaquim Font i Cussó, reportatge que va romandre inèdit fins que va ser inclòs en el llibre recopilatori d'alguns dels seus escrits que el 1980 va editar el Museu Municipal amb el títol de Joaquim Font i Cussó. 62 articles.

Segons explica Font en el seu esmentat reportatge, als inicis de l'any 1934 es va saber de l'acord que havia aconseguit el marquès de Barbarà, propietari dels terrenys, amb l'Ajuntament per tal de terraplenar i urbanitzar aquella extensió de terra, cosa que comportaria després la impossibilitat de fer-hi excavacions per extreure'n les restes arqueològiques que allà hi havia enterrades.

Un aspecte de l'excavació del Clos de la Torre dirigida per Joaquim Font i Cussó el 1934. Museu de Badalona. Arxiu d'imatges. Fons: Joaquim Font i Cussó

Aleshores els dirigents de l'Agrupació Excursionista van emprendre les gestions necessàries perquè l'Ajuntament els autoritzés fer els sondatges i les excavacions que calgués per esbrinar si realment, com se suposava, allí hi havia restes del passat romà de Badalona. I va ser el mateix Font i Cussó, segons ell mateix explica, qui, prenent un pic i una pala, va iniciar les excavacions al Clos de la Torre.

Els seus fruits van ser exuberants. Peces i peces, moltes de les quals tenien un incalculable valor arqueològic i històric, anaven aflorant a la superfície gràcies al treball incansable dels excavadors, i anaven enriquint i donant valor a l'incipient museu de l'entitat, el qual, així mateix, anava a poc a poc augmentant la seva superfície i els seus continguts.

Però va venir l'any 1936 i la guerra que al juliol es va iniciar, i la feina del Clos de la Torre va quedar inacabada. Per a més dissort, el local social de l'Agrupació Excursionista de Badalona va ser clausurat militarment el 1940 i el seu contingut històric va passar a engrossir els fons del Museu Arqueològic de Barcelona, que depenia de la Diputació Provincial. El terreny on es feien les excavacions va ser reomplert de runa i així va romandre una colla d'anys, fins que Josep Maria Cuyàs, amb el seu grup d'homes de bona voluntat, va reprendre el treball excavatori.

Després, el 1980, es va aconseguir que les més valuoses de les peces traslladades a Barcelona tornessin al nou Museu de Badalona que ara tenim, segons explica Elisa Reverter en un article publicat a la revista del Museu, Carrer dels Arbres. L'aleshores regidora del Patrimoni historicoartístic al nou Ajuntament que s'havia constituït el maig del 1979 cita con-

cretament, com algunes de les peces retornades, la "Tabula Hospitalis", peça de bronze datada l'any 98 de la nostra era; l'estela funerària que s'havia trobat a la masia de Can Paixau; les pollegueres de bronze de la porta de les muralles romanes, i, sobretot, la Venus de Badalona, gràcil figureta de marbre que l'any 1934 havia descobert Joaquim Font i Cussó a les excavacions del Clos de la Torre, i que ara es conserva al nostre Museu com una de les peces més preuades.

Les exposicions de Belles Arts

Potser els orígens més pròxims del Museu de Badalona cal buscar-los en aquelles exposicions de belles arts que des de l'any 1942 convocava l'Ajuntament i que se celebraven amb motiu de la Festa Major d'agost. Començaren d'una manera

Exposició de Belles Arts celebrada a l'Escola del Treball l'any 1955. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Fons: Ajuntament de Badalona

modesta i senzilla, però de seguida agafaren una volada magnífica i ascendent. Es van iniciar com a exposició local, si bé al cap de poc temps es va suprimir l'adjectiu i el certamen va quedar obert per a tothom. Gràcies a la voluntat que hi posava el pintor Antoni Ros i Güell, barceloní de naixement, però badaloní de cor i de fets, ja que residia a Badalona des de feia molt de temps, a l'exposició hi venien, fora de concurs, els millors pintors, i també les millors galeries d'art de Barcelona hi aportaven obres dels seus fons.

L'Exposició de Belles Arts es feia en els seus bons temps al local de l'Escola del Treball —ara Escola de Música— de la carretera cantonada amb el carrer del Pare Claret, on s'habilitaven les aules i fins i tot les galeries per penjar-hi les obres que eren exposades. La feina per preparar-ho tot era ingent, però els resultats que se n'obtenien valien la pena. Cada any eren premiades les millors obres d'autors locals que hi concorrien, les quals quedaven de propietat municipal i passaven a augmentar el fons d'art que posseïa l'Ajuntament.

Per donar idea del que eren aquestes exposicions detallaré un xic la del 1952. S'hi van exposar, en total, dues-centes trenta-dues obres, entre pintura i algunes escultures, les quals van quedar distribuïdes entre el vestíbul i una aula de la planta baixa, i set sales i la galeria al voltant de l'escala al primer pis. Hi havia quatre sales dedicades en general a artistes forasters; una de dedicada exclusivament a obres de Joaquim Mir (1878-1940), dotze aportades per una galeria d'art; una altra amb catorze obres aportades per la Sala Parés del carrer de Petritxol, que regien els germans Maragall-Noble, i una altra formada per autors de l'Agrupació de Pintores Levantinos, els quals aportaren vint-i-quatre obres.

Hi havia una Junta d'Honor, entre els components de la qual figuraven Joan Ainaud de Lasarte, aleshores director general dels Museus d'Art de Barcelona, i els badalonins Antoni Ros i Güell, Eduard Flo Guitart, Enric Borràs Oriol i Enric Ysamat Bosch; una Junta Protectora, formada essencialment per industrials i empreses de Badalona; una Junta Executiva, que la integraven tinents d'alcalde i regidors municipals, i també el president del Grup de Belles Arts de Badalona, que aleshores era Camil Guitart Pujol, si bé la funció d'aquesta Junta era ben escassa, i el Jurat d'Admissió i Adjudicació de Premis, presidit per l'alcalde, Lluís Maristany, encara que la feina requeria en el vicepresident, Antoni Ros i Güell, i en els vocals Josep Fradera, arquitecte; Ramon Vall Guixeras, el magistrat Benet Grau, badaloní; Bartomeu Rovira, Josep Maria Cuyàs Tolosa i Miquel Xirgu Subirà, germà de l'actriu Margarida Xirgu i que feia molts anys que, amb la seva família, tenia residència a Badalona. El secretari de l'Exposició, com en anys anteriors i bastants dels següents, era qui subscriu aquestes notes.

Les obres que cada any resultaven premiades quedaven propietat de l'Ajuntament, i s'unien a les que eren adquirides de manera directa. Elles i les que ja tenia anteriorment el municipi, fruit d'adquisicions d'anys anteriors o de donacions directes dels seus autors, formaven un valuós fons d'art i eren guardades en magatzems o penjades a les parets de les oficines municipals. Entre aquestes obres es distingia aquell gran quadre que omplia la paret principal de l'escala de la casa consistorial, La conquesta d'Oran pel Cardenal Cisneros, obra del badaloní Llorenç Brunet i Forroll (1873-1939), que li valgué un premi internacional i de la qual l'autor va fer donació a Badalona. També tenia l'Ajuntament, entre d'altres, obres de

Valeriano Domínguez Becquer (1834-1870), germà del poeta Gustavo Adolfo; de Modest Urgell (1839-1919), el pintor d'obres "d'ambient trist i misteriós"; d'Alexandre Cardunets (1871-1944), pintor i dibuixant que va viure els seus darrers anys a la nostra ciutat; d'Evelí Torent (1876-1940), badaloní emigrat a Barcelona i que va pintar per a la sala de sessions de l'Ajuntament de Badalona el retrat de Fermín Galan, i del també badaloní Eduard Flo (1881-1958), que va estudiar un curs a Roma amb beca de l'Ajuntament badaloní i que va participar activament en les Exposicions de Belles Arts de Badalona que hem comentat suara.

Tota aquesta quantitat d'obres d'art de què es disposava va fer veure als dirigents de l'Exposició que calia que a Badalona hi hagués un lloc adient per exposar-les i conservar-les, i que, per tant, calia tenir un museu. Això va fer que, tot seguit, se

Inauguració de l'exposició de Belles Arts el 1955. D'esquerra a dreta: el mestre Pich Santasusana, el ministre d'Educació Joaquín Ruiz Giménez i l'alcalde March Blanch. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Fons: Ajuntament de Badalona

cerqués la manera d'aconseguir-ho, si bé de moment no es pensava pas a construir un edifici, sinó simplement a buscar un lloc, una casa, un local que fos ampli, idoni i situat no gaire lluny del centre de la ciutat. Recordo bé aquells anys 1952 i 1953 que amb Ros i Güell, l'arquitecte Fradera, l'escenògraf Miquel Xirgu, Camil Guitart i jo mateix ens vam dedicar a recórrer alguns llocs, entre ells la Torre Vella del carrer del Temple —encara amb la seva torre rodona que li donava caràcter—, i d'altres.

Però amb tot això va venir el descobriment de les valuoses termes romanes, fruit de les excavacions que Josep Maria Cuyàs Tolosa havia reprès el 1940 sobre aquelles mateixes excavacions interrompudes el 1936, i aleshores prengué cos i realitat la idea que a Badalona era necessari un museu.

Ja tenim Museu

Les repeses excavacions al Clos de la Torre continuaven a bon ritme sota la direcció del recordat Josep Maria Cuyàs Tolosa, a qui acompanyava un selecte estol d'estudiosos, molts d'ells estudiants universitaris. Les troballes de peces arqueològiques se succeïen i incrementaven els fons històrics de què es disposava ja. Però també a bon ritme s'anava edificant aquell sector ciutadà que ara és centrat per la plaça de l'Assemblea de Catalunya, i això feia que calgués accelerar la tasca dels arqueòlegs excavadors.

Però a principis de gener del 1955 es produeix una trobada de les transcendents. Sota d'un edifici que es construïa són descobertes les restes d'unes termes romanes en molt bon estat de conservació.

Això consolida la idea de la necessitat d'un museu per conservar-les, i res millor que sigui al mateix lloc on foren construïdes fa vint segles. Tot seguit, l'Ajuntament inicia els tràmits per adquirir aquell solar per construir-hi l'edifici destinat a Museu, i encarrega el projecte tècnic per portar-lo a terme.

Però d'aquells idealistes que feia un parell d'anys somniaven un Museu per a Badalona ja en faltaven alguns: Miquel Xirgu, que era professor de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, amb destí al Museu d'Art Modern, havia mort al juliol del 1954, i el pintor i escenògraf Antoni Ros i Güell ho va fer al desembre d'aquell mateix any.

Ja presa per l'Ajuntament la decisió de construir el Museu, es va procedir tot seguit al nomenament d'una comissió que tingués cura d'iniciar els treballs per a la constitució d'un patronat que el dirigís. Aquesta comissió, que era presidida pel tinent d'alcalde de Cultura, aleshores el mestre Joan Pich Santasusana, la integraven deu persones més, entre elles Camil Guitart i Pujol, Jacint Duñó i Clarà, Josep Maria Padrós i Cuyàs i jo mateix. La seva primera tasca va ser la redacció del reglament que havia de regir la vida del Museu i la del patronat que l'havia de dirigir. Llegits i esmenats per la comissió fins a obtenir-ne una redacció que semblés definitiva, els Estatuts del Museu Municipal de Badalona van ser acceptats per l'Ajuntament sense cap modificació i van ser aprovats pel Ple en sessió del 3 de març del mateix any 1955.

Calia ara formar el patronat segons es preveia en l'article 13 d'aquells Estatuts, que havia de ser presidit per l'alcalde, aleshores Santiago March; el tinent d'alcalde de Cultura en seria vicepresident. El dia 20 d'abril següent foren designats els

altres membres del Patronat. Eren trenta-vuit, que el gener del 1956 van ser incrementats en vuit persones més, i a l'octubre hi ingressà també el director general de Museus de Barcelona, Joan Ainaud de Lasarte. En el patronat, entre d'altres, hi havia Josep de C. Serra Ràfols, arqueòleg i prehistoriador, que aleshores dirigia els treballs arqueològics que es feien a Barcelona; el pintor Eduard Flo; l'escultora badalonina Elisa

Reverter, que moltes vegades havia aportat obres seves a les exposicions de belles arts de Badalona; Josep Maria Padrós; el també badaloní Lluís Solà i Escofet, que va ser subdirector general de la Caixa de Pensions i secretari del seu Consell d'Administració; Camil Guitart, Josep Maria Cuyàs, que el novembre del 1957 va ser nomenat director del Museu, que ja començava a prendre vida.

Les Termes durant la preparació de l'escenari per a la celebració del actes de col·locació de la primera pedra, agost de 1955. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs Tolosa

El dia 21 de maig següent es va fer, a la sala de sessions de l'Ajuntament la reunió constitutiva del Patronat del Museu Municipal. Hi van assistir gairebé tots els seus components, i l'alcalde presidia l'acte. Oberta la reunió, jo vaig llegir en veu alta el Reglament que abans havia aprovat el Ple municipal, i tot seguit Josep Maria Cuyàs va explicar la gènesi de la futura institució cultural i quina seria la seva finalitat primigènia.

Després es va elegir la Junta Executiva que es preveia en els articles 13 i 16 dels Estatuts. Va quedar formada així: president, el tinent d'alcalde de Cultura, Joan Pich Santasusana; vicepresident, Camil Guitart Pujol, que presidia el Grup de Belles Arts de pintors badalonins; secretari, Jacint Duñó i Clarà; vicesecretari, el periodista badaloní Manuel Bazataquí Villarroya; tresorer, Jaume Ballester i Carrencà; vicetresorer, Salvador Bonvehí i Vila, i vocals, Eduard Antoja Vigo i Salvador Alsina Valls. Excepte aquest darrer —que és qui escriu aquestes notes— cap d'ells no és ja entre nosaltres.

La primera renovació d'aquesta Executiva, si no recordo malament, no va ser fins a principis de març del 1961, quan, modificats els Estatuts del Patronat, va quedar integrada així: president, l'alcalde Josep Torras Trias; vicepresident, el tinent d'alcalde de Cultura, que també a partir de primers de mes era el mestre Francesc Font i Palau; secretari, Joan Mestres i

Puig; vicesecretari, Salvador Alsina i Valls —que el gener del 1964 va passar a secretari per dimissió del seu titular—; tresorer, Ramon Ribet i Graupere; vicetresorer, Salvador Bonvehí i Vila, i vocals, Josep Maria Cuyàs i Tolosa, Lluís G. Pagès i Pujol, Camil Guitart i Pujol i Manuel Bazataquí i Villarroya.

Ja tenim, doncs, el Patronat del Museu en marxa. Faltava, ara, la tasca principal: la construcció de l'edifici pel Museu, que es faria precisament sobre mateix de les termes romanes recentment descobertes. I dintre del programa d'actes de la Festa Major del mateix any 1955, el dia 12 d'agost es va fer amb tota solemnitat la cerimònia simbòlica de la col·locació de la primera pedra. Naturalment, l'acte s'havia de fer a l'aire lliure, però aquell dia va ploure intensament tota la tarda, fins gairebé arribar a l'hora de començar. Sortosament, la pluja va cessar, i la festa va celebrar-se sense problemes i amb una notable assistència de públic.

El Museu, doncs, començava a ser una realitat. D'això fa cinquanta anys. I des d'aleshores el Museu, que va ser inaugurat oficialment el dia 5 de febrer del 1966, no ha deixat mai de ser la primera institució cultural de Badalona i el lloc on es concentra la història de la nostra ciutat.